

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարեկանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 5 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлиси, редакция «Мелі».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլէֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւնը ընդունվում է ամէն լիզումով.

Յայտարարութիւնների համար մատուցում են
խրատական և տրամաբանական 10 կոպէկ.
Տէլէֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՂԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Օգնութեան գործի ատիթով. Պարսից Շահի
հեռագիրը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մամուլ.
Երևանի խոտորակները. Երկու խոտորակ
չորհերին. Բազուի կոտորածը. Բազուի աղէտի
գոհերի օգտին. Բազուի կոտորածի հայ գոհե-
րի ցուցակը. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը.—ՀԵՆՈՒԳԻՐ-
ՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ:

ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻ ԱՌԻԹՈՎ

Բազուի աղէտից փախածներին օգնե-
լու համար ներկայումս Թիֆլիսում գոր-
ծում են երկու հիմնարկութիւն՝ մի յա-
տուկ յանձնաժողով, որ հաստատված է
Վեհափառ Կաթողիկոսից և Թիֆլիսի քա-
ղաքային ուսարման. իսկ Բազուում նոյն
գործով զբաղված են Բազուի Մարզա-
սիրական ընկերութիւնը և յատուկ հա-
տատված մի մասնաժողով:

Թիֆլիսում արդէն մի քանի հազար
բուրլներ են ծախսված փախածների
վրա և շատ կարիքաւորներ ստացել են
նախնական օգնութիւն: Մի քանիսը վե-
րադարձել են Բազու և անձնատուր եղել
իրանց գործերին:

Պէտք է նկատել, որ առաջին օրերում
նպատ խնդրում էին բացառապէս այն-
պիսի անձեր, որոնք իսկապէս կարիք
ունեն և առանց կողմնակի օգնութեան
կը դժուարանային իրանց կարեւոր պի-
տոքները և ծախսերը հոգալ: Այդ առա-
ջին օրերում շատ կարօտեայնէր նոյն
իսկ քաղվում էին զինուոր. նպատաւորա-
տուց հիմնարկութիւններին, որովհետեւ
սովոր չեն եղել երբեք ձեռք պարզելու
ուրիշներ: Բայց կարիքը ստիպեց դիմու-
մեր անել և նրանք արին:

Այժմ ևս իսկական կարօտեայնէրը շա-
րունակում են դիմել օգնութեան: Սա-
կային մենք անհրաժեշտ ենք համարում
մատնացողը լինել մի տխուր երևոյթի
վրա, որ ասպարէզ եկաւ վերջին օրե-
րում: Այդ այն է, որ իսկական կարիքա-
ւորների հետ միաժամանակ գալիս են
օգնութիւն խնդրելու և այնպիսի անձեր,
որոնք կամ բոլորովին ապահովված մար-
դիկ են և կամ ամենին կապ չունեն
Բազուի հետ և ուզում են փող կորզել
խաբէրայութեամբ:

Նպատաւորատուց յանձնաժողովները մի-
ջոցները ներածին չափ աշխատում են
ստուգել զինուորների անձնաւորութիւննե-
րը և վիճակը. բայց, անկասկած, նրանք
անկարող են ազատ մնալ սխալներից,
քանի որ նրանք գործում են Թիֆլի-
սում և ամեն մի անձի վերաբերութեամբ
չեն կարող լրակատար քննութիւն անել:
Զգուշութեան համար մի քանիսին, փո-
խանակ տալու կանխիկ փող, տուել են
երկվորուրու տոմսակ, բայց յայտնի են
դէպքեր, երբ տոմսակ ստացողը ծախել
է տոմսակը ուրիշին և փողը դրել էր զըր-
պանի:

Մենք սրտի կակիծով արձանագրում
ենք այս փաստերը, զգուշացնելով խաբ-
բայի անձանց, որ նրանք իրանց անբա-
ղայական վարմունքներով չը փութեն և
իսկական կարօտեայնների օգնութեան
գործին, մտածելով նպատաւորատուց յանձ-
նաժողովի անդամների մէջ չափազանց
մեծ կանխածանութիւն գէպի նրանց
դիմողները: Մեզ հաղորդել են մի քանի
ապահով մարդկանց ցուցակ, որոնք դիմել
են օգնութիւն ստանալու: Մենք, ի հարկէ,
չենք հրատարակել այդ անունները:

Դարձեալ յիշեցնում ենք, որ պէտք է
ազնուութեամբ և սրբութեամբ վերաբեր-
վլ նպատ քաղիկու գործին և չարա-
տաւորել նրան խաչագողական վարմունք-
ներով:

Յանձնաժողովները էական օգնութիւն-

ներ են արել և մի խանգարէք, որ նրանք
կարողանան աջողութեամբ շարունակել
մինչև վերջը: Դրանք բացառութիւններ
են անշուշտ, բայց շատ ցաւալի է, որ
այդ բացառութիւններն էլ տեղի ունեն
մեր մէջ:

ՇԱՀԻ ՀԵՆՈՒԳԻՐԸ

Ամենայն Հայոց Վեհափառ Կաթողի-
կոսը հետեւեալ հեռագիրն է ստացել Նո-
րին Մեծութիւն Մուգաֆֆէր-էղզին Շա-
հից.

«Նորին Սրբութիւն Կաթողիկոսին Ա-
մենայն Հայոց.

Ես ինքս շատ վշտացած եմ Բազուի
դէպքերից: Երբանիկ եմ հաստատելու, որ
Պարսկաստանի հայերը օրինապահ հա-
տակներ են, որոնց համար ես կարող եմ
Ձեզ հաւատարմացնել ամբողջ իմ բարեա-
ցակամութիւնս և բարձր պաշտպանու-
թիւնս»:

Մուգաֆֆէր. Էղզի՛՛

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ. Ա. Մ. Ո. Ի. Լ.

Կովկասեան փոխարքայութեան վերանորոգ-
ման արիթմով «Новое Время» լրագիրը խո-
սում է կոմս Վորոնցով-Դաշկովի մասին, որ,
ինչպէս յայտնի է, պիտի նշանակվի փոխար-
քայ: Յիշեցնելով թէ ինչ անգին շինարար-
դեր է կատարել Կովկասում 40-ական և 50-ա-
կան թւականներին հոշակաւոր փոխարքայ
Վորոնցովը, լրագիրը կանգ է առնում այդ
հմուտ և բարեացակամ վարչական անձի գոր-
ծունէութեան եղանակի վրա և յայտ է յայտ-
նում, որ մի և նոյն տոհմի անդամ կոմս Վո-
րոնցով-Դաշկովը նոյնպէս կը կարողանայ խա-
ղապանել Կովկասը, վերանորոգելով նախկին
վորոնցովեան ժամանակը, երբ երկրի իշխա-
նութեան բարձր ներկայացուցիչը մօտ էր հա-
սարակութեան խաւերին և վերաբերվում էր
ամենքին հաւատով ու վստահութեամբ: Այժ-
մեան փոխարքան, ասում է լրագիրը, դեռ
այս քանի օրերում ողջունվեց Մոսկվայի
զեմլապոլի կոլեգիայի այն պատճառով, որ Կա-
միր խաչի գործունէութեան մէջ գործօն դեր
կատարելու համար հրաւիրեց հասարակական
հիմնարկութիւնների կողմից ընտրված ներ-
կայացուցիչներին:

Իսկական կարգի այս ամենալուսալի դաշ-
նակիցները օգնութեամբ աջողութիւնը ա-
մեն տեղ ապահովված կը լինի: Ամբողջ
սրբից ցանկանում ենք տալով ձեզ Կովկասին
շտանդապետին, գործերի հրամանատար Օր-
բելիանուն, հայոց առաջնորդին, թուրքերի
զապիին և պարսից հիւպատոսին, քաղաքի
կողմից յայտնեցին շտրահակութիւն նրանց
ձեռք առած եռանդուն միջոցների և բարի
յորդանների համար, որոնց շնորհիւ հնարաւոր
եղաւ հայ և թուրք ժողովուրդներին մէջ տեղի
ունեցած ընդհարումների առաջն անգամ: Այս-
պիսի շտրահակութեան արժանի էր մասնա-
ւանդ զօրքերի հրամանատար Օրբելիանին:

Բացի դրանից, քաղաքային խորհուրդը, ի
նկատի ունենալով ընդհարման զոհերի ըն-
տանիքներին օգնութիւն ցոյց տալու անհրա-
ժեշտութիւնը, որոշեց այդ նպատակին յառ-
կացնել քաղաքի միջոցներից 500 ր., որը կը
միացվի քաղաքում սկսվելիք հանգանակու-
թեան 54 վերաւորված և սպանվածների ըն-
տանիքների օգտին: Այժմ մի մարմին զբաղ-
ված է այդ հանգանակութեան և նպատակնե-
րաժանեկու գործով:

Չը նայած այն բանին, որ ընդհարման ա-

ռաջին դէպքից անցել է 4 օր, բայց և այն-
պէս երկու ցեղերի հայերի և թուրքերի մէջ
փոխադարձ վստահութիւնը դեռ ևս լիովին
չէ վերականգնված և այսօր նորից շուկան
կիսով չափ միայն կենդանութիւն էր ցոյց
տալիս: Խանութները, այն էլ մի մասը միայն,

տարկութիւնը և խոր լուսթիւնը կարծէք
զուշակել էին տալիս մի ծանր պատուհաս
մեռած քաղաքի համար:

Այսօր դրութիւնը երէկվանից շատ քիչ փո-
փոխութիւն կրեց և ժողովուրդը նախ չէր հա-
մաձայնում խանութները բանալ, կարգը պահ-
պանող մասնաժողովի անդամների յորդանե-
րի շնորհիւ հաղել մի մասը միայն մի քանի
ժամով խանութները բացեց և նորից կողպեց:
Թէ և թափօրը որոշ չափով թողել էր իր ազ-
դեցութիւնը, և այսօր հայ և թուրք մօտենում
միմեանց և բարեկամական խօսքեր էին ուղ-
ղում, բայց և այնպէս այն չափով վստահու-
թիւն չէին տածում դէպի միմեանց, որ կա-
րողանային խանութները բանալ, մասնաւանդ
այն տեղերում, ուր առևտուրը խառն է:

Այժմ իշխանութիւնը զբաղված է խոտվու-
թիւնների և առհասարակ արեւմտեան դէպքե-
րի պատճառ եղողների բնութեամբ. այդ բա-
նը լիովին լուսաբանելու համար ցոյց է տա-
լիս իր աջակցութիւնը նաև երկու ցեղերից
կազմված մասնաժողովը—և ընդհանուր հա-
մողմունքն է, որ մասնաժողովին միանգամայն
հնարաւոր է այդ բանը, եթէ միայն նա ուզե-
նայ և չը քաղվի անիւ:

Թողնելով այդ մասին մի ամփոփ և լրիւ
տեղեկութիւն տալը, երբ խնդրը բաւակա-
նաչափ կը պարզվի, առ այժմ այն կասենք,
որ երևանի դէպքերի պատճառը, նոյն իսկ
թուրք հասարակութեան խոտվածութեամբ,
կղել է այն անհանգիստ տարրը, որը բուն ու-
նի դրած դաշխանաներում և հաճախ որ-
շերի և նրանցում ընտանիք կազմող դասի վրա
կանգ է առել բնութեամբ:

Մեր այս ծանր օրերի տպաւորութեան մէջ
վերա պատճառեց այն հեռագրական լուրը, որ
իւր լուրումը անցել է արդէն Կովկասից
Պարսկաստան, մասնաւորապէս Թաւրիզ: Առաջ-
նորդը դիմեց այստեղի պարսից հիւպատոսին,
միապէս հեռագրով դիմել Թաւրիզ կուսակա-
լին այդ առիթով: Այստեղից այդ բանը յայտն-
վեց նաև Վեհափառ Կաթողիկոսին:

Այստեղ լուր հասաւ Բաշտրաշէին ընդհար-
ման (Շարուր-Դարալագեանի գաւառ) մասին,
բայց բարեադրաբար չը հաստատվեց այդ
բանը: Սակայն շուկայի մէջ երկու հայերի
սպանութեան լուրը հաստատվեց և այս դէպ-
քը կատարվել է Բազուի և Երևանի ընդհա-
րումների տպաւորութեան տակ:

Առ այժմ շրջակայաներում դրութիւնը խա-
ղաղ է:

II

Փետրվարի 24-ին

Այսօր քաղաքային խորհրդի կողմից ընտր-
ված մի պատգամաւորութիւն, իր հետն ու-
նենալով քաղաքային, այցելութեան քննով
նահանգապետին, գործերի հրամանատար Օր-
բելիանուն, հայոց առաջնորդին, թուրքերի
զապիին և պարսից հիւպատոսին, քաղաքի
կողմից յայտնեցին շտրահակութիւն նրանց
ձեռք առած եռանդուն միջոցների և բարի
յորդանների համար, որոնց շնորհիւ հնարաւոր
եղաւ հայ և թուրք ժողովուրդներին մէջ տեղի
ունեցած ընդհարումների առաջն անգամ: Այս-
պիսի շտրահակութեան արժանի էր մասնա-
ւանդ զօրքերի հրամանատար Օրբելիանին:

Բացի դրանից, քաղաքային խորհուրդը, ի
նկատի ունենալով ընդհարման զոհերի ըն-
տանիքներին օգնութիւն ցոյց տալու անհրա-
ժեշտութիւնը, որոշեց այդ նպատակին յառ-
կացնել քաղաքի միջոցներից 500 ր., որը կը
միացվի քաղաքում սկսվելիք հանգանակու-
թեան 54 վերաւորված և սպանվածների ըն-
տանիքների օգտին: Այժմ մի մարմին զբաղ-
ված է այդ հանգանակութեան և նպատակնե-
րաժանեկու գործով:

Չը նայած այն բանին, որ ընդհարման ա-
ռաջին դէպքից անցել է 4 օր, բայց և այն-
պէս երկու ցեղերի հայերի և թուրքերի մէջ
փոխադարձ վստահութիւնը դեռ ևս լիովին
չէ վերականգնված և այսօր նորից շուկան
կիսով չափ միայն կենդանութիւն էր ցոյց
տալիս: Խանութները, այն էլ մի մասը միայն,

մի քանի ժամով բացվեցին և նորից փակվե-
ցին: 4—5 օր շարունակ առևտուրը կանգ է
առել և գործը դադարել, կենսական մթեր-
քներ, հաց և միս, բաւական ձեռք չէին ընկ-
նում, գնեքը բարձրացրել էին և հաճախ
բոլոր ծանրութիւնը աւելի զգալի էր չքաւոր
դասին, օրկան աշխատանքի յոյսով ապրող
ազգաբնակութեան:

Քաղաքի մէջ այժմ էլ շրջում են պահապան
զինւորների խմբեր, մասնաւոր որ տեղի են
ունենում զոդութիւններ: Այսօր յայտնի եղաւ,
որ մի հայի խանութից զոդացել են փող և
ապրանքներ:

Այսպիսի խառն և փոթորկալից դրութեան
ժամանակ տեղի ունեցան նաև զոհեր, որոնք
հետեւեց էին զենքերի հետ անզգոյշ վարվե-
լու անխուսափելի պատահարներին: Եւ հեղա-
չէր մի ամբողջ քաղաք իր 25—30 հազար բը-
նակիչներով ռազմիկ վիճակի մէջ գտնվելը,
այն էլ 4—5 օրով: Բոլորը անխափ, թէ հայ
և թէ թուրք, թէ հարուստ և թէ աղքատ, որ-
քան հնարաւոր էր, աշխատում էին զինվել,
ինքնապաշտպանութեան համար ձեռք բերել
որ և է մի զենք, լինէր դա հրացան, ատրճա-
նակ, դաշոյն թէ մի նոյն իսկ շափուրի կը-
տոր, ինչպէս ասում են: Այդպիսի անզու-
շութիւններ շատ տեղի ունեցան և նրանցից
մէկին զոհ գնաց մի 18—20 տարեկան օրիորդ
—Յովհաննիսեան, իր ազգական երիտասար-
դի ձեռքից բացված ատրճախակի գնդակը
ընդունելով իր պարանոցի մէջ:

Ա.—Դօ

ԵՐԿԻՆ ԽՕՍԻՔ-ՓԱՅՈՂՆԵՐԻՆ

—Ուր էք փախչում և ունեցից:
Այս հարցը հնար չը կար տալու մի քանի
օր առաջ, երբ սարսափների անմիջական ազ-
դեցութեան տակ իր գլուխը ազատում էր
նա, ով հնար ունէր:

—Ուր էք փախչում և ունեցից:
Այս հարցը պէտք է և կարելի է տալ այժմ,
երբ հնարաւորութիւն ունենք իրերի վրա ա-
ւելի հանգիստ սրտով նայելու և միմեանց
հետ փոխանակվելու:

Եթէ ի նկատի ունենանք նաև այն, որ
սարսափների իսկական օրերին շատ բնիւն
են հնարաւորութիւն ունեցել փախչելու, այլ
միայն սարսափները անցնելուց յետոյ, հաշ-
տութիւն կայացնելուց յետոյ է փախել մեծա-
գոյն մասը Բազուից—ապա ուրեմն իրաւա-
ցի կը լինի առաջարկած հարցը:

Երբեք, միթէ համոզված և հաւատացած
էք զէթ այժմ, թէ թուրքերը նպատակ էին
դրել բնաջինջ անել հայերին, կամ, միթէ,
թուրքերը, մեր դարաւոր դրացիները և քաղ-
դակիցները in corpore վայրագ և արեւնաժա-
բաւ մասնա են կազմում: Չէ որ, եթէ այդ-
պէս լինէր, այն ժամանակ հայերը տասնեակ
հազարաւոր զոհեր կը տային:

Փախուստը, առհասարակ, գովելի բան չէ,
Փախուստը հասարակական դժբաղդութիւննե-
րի ժամանակ—արդէն դատապարտելի է:
Նայեցէք, փախուստները, ձեր առաջա-
ցրած աւելումների վրա. մինչև այժմ փակ
են ձեր ընկալարանների դռները և դուք կո-
րած անյայտութեան մէջ:

Աւագակները կողոպտում են և հնար չէ
լինում որոշել, թէ ինչ է կողոպտվել և որ-
քան:

Տնատէրերը յայտնում են, օրէնքի հիման
վրա, ձեր երկար ժամանակվայ բացակայու-
թեան մասին ոստիկանութեանը, որը ինքն է
արձանագրում ձեր իրերը և իր պահպանու-
թեան տակ վերցնում: Իսկ յայտնի է, թէ
այդպիսի պահպանութիւնները որքան թանկ են
նստում:

Տունը հրդեհ է ընկնում,—հնարաւորութիւն
չը կայ ֆուսը որոշելու, թէ և գոյրը ապահո-
վագրած է,—որովհետեւ ինքը բացակայ եւ:
Կովկասիները կամենում են ձիւղ որոշել
զոհերի և փախածների չափը—դարձեալ մեծ
մասամբ փակ դռները են հանգիստ, կամ

կին կատարած հոգեհանգստից յետոյ, տեղական ազգայնականութիւնը ժողովելով երկրեցու գաւիթը, բարոյական պարտք դրեց մեզ վրայ, դիմել երգուեալ հաւատարմատարներին յանձնաժողովին, յայտնելով մեր գաղտնիքը և խորին արհամարհանքը եղբայրասպան կոտորածի պատճառ եղողներին: Ի սրտէ ցանկանում ենք կատարել աշոգութիւն յանձնաժողովիդ ազնիւ ջանքերին՝ պարզելու ճշմարտութիւնը, որ պէտք է պարտհետեւ ծառայէ որպէս առհասարակ մեր հայրենի Կովկասի բոլոր ազգերի եղբայրական միութեան: Եւ միանգամայն գաւառը կարող էր վրէժխնդրութեամբ վառվել և բռնկվել մի որ և է տեղ, սակայն հայերի հասկացող դասակարգը, լուրջընդունելով Բազուի կոտորածի սև պատմութիւնը, անմիջապէս մտաւ գիւղական բոլոր խաւերի մէջ և խորհուրդներով ու խրատներով կարողացաւ համոզել հայերին, որ պարսիկներին հետ աշխատեն ապրել միշտ խաղաղ և եղբայրական սիրով: Նոյնը կատարում են և պարսիկ խաներն ու բէկերը պարսիկների մէջ: Այս դէպքում մեծ գործ կատարեց նաև տեղիս նոր հաւատարմատար պ. Լեւոնյանը, որ կարողացաւ հրաւիրում է իր մօտ հայ և պարսիկ աշէրի ընկնող և ազդեցիկ անձերի և պարսկաւարներին և սէր ու խաղաղութիւն տարածել հայ և պարսիկ գիւղացիների մէջ: Եւ պէտք է ասել, որ մինչև այսօր ոչ մի առիթ չէ եղել ընդհարվելու և մեր գաւառի հայն ու պարսիկը ապրում են միմեանց հետ սիրով:»

ԳԱՆՁԱՎԻՑ մեր թղթակից Ս. Տ. Ա. գրում է մեզ հետևեալը. Նորիս վախճանվեց մեր համայնաբանաւարտ ինտելիգենտներից Իվան Մանուէլեան Ամիրխանեանցը, որը ծառայել է իր հայրենի քաղաքին նախ իբրև քաղաքային դռնպանի ձայնաւոր ու յետոյ, մինչև մահը, իբրև քաղաքային վարչութեան պաշտօնաւոր: Հանգուցեալ Ամիրխանեանցը 80-ական թուականների վերջերս աւարտելով Սարգիսի համալսարանի ֆիզիկո-մաթեմատիկական բաժինը, վերադարձաւ իր հայրենի քաղաքը վարդապետի յոյսերով, նրան ծառայելու տնչով տեղական գիւղականութեան ուսուցչի պաշտօնում: Բայց նրան պարզ հասկացքին, որ այդպիսի պաշտօն նա կարող է ստանալ իր ծննդավայրից շատ հեռու տեղերում... Ինչ որ դիտումներ ու անհիմն կասկածներ նրա ու նրա պէս շատ օգուտէտ անձանց առաջ փակում էին միշտ հայրենի միջավայրում գործելու ասպարէզը: Ամիրխանեանցը, որը կարծող էր շատ փայլուն կարիքար ստեղծել իր համար հայրենիքից հեռու տեղերում, չը բաժանվեց Գանձակից, իր համեստ ոյժերով ծառայեց նրան մինչև մահը ու ինչու գերեզման յուսարարված դեռ երևումարդ, թարմ ու ծաղիկ հասակում: Հանգուցեալ Իվան Ամիրխանեանցը իր բարի, հեղ ընտանորութեան շնորհով հաւատարմապէս յարգված էր տեղական թէ՛ հայ և թէ՛ թուրք հասարակութեան շրջաններում:»

ՉԱՐՁԱՎԻՑ մեզ գրում ին. «Բազում պատահած առեւի փոթորկի լուրը այստեղ հասնելով՝ տեղիս հայ և պարսիկ մի բանի բանիմայ քաղաքի բարձր համայնքին, որպէս զի այստեղ էլ չը կրկնվի այդ եղբայրասպան հեղինակագործութիւնը, միասին հոգեհանգիստ կատարել: Ուստի փետրվարի 20-ին, կիրակի օրը, տեղիս հայ հասարակութիւնը, գլուխ ունենալով Մերվ քաղաքի քահանայ Ա. Պապովանին, որը եկել էր ժամանակաւոր այստեղ, դիմեցին դէպի պարսից մզկիթը, որտեղ մօլան արդէն պարսիկ հասարակութեան հետ հաւաքված էին: Հայ և պարսիկ հասարակութեան խումբ բազմութեամբ մզկիթում հոգեհանգիստ կատարվեց, Բազում սպանված պարսիկների համար: Պարսիկ մօլայի ազգուբարոյը մեծ ազդեցութիւն թողեց բոլորի վրա: Գահալը Պապովանին կարճ կերպով խօսեց և հասկացրեց այդ սպանութիւնների պատճառով կրած մեծ վնասները: Մզկիթից խումբ բազմութիւնը դիմեց դէպի տեղական հայոց աղօթատունը, որտեղ նոյնպէս կատարվեց հոգեհանգիստ: Հոգեհանգիստների ժամանակ ներկայ էին տեղիս կոմիտէանքը և մեծ թւով հայ գիւնդները:»

ՄԻՄՖԵՐՈՊՈԼԻՑ գրում են մեզ հետևեալը. «Անցեալ անգամ հաղորդած էի, որ տեղիս պատգամաւորներին ժողովը կամենում է Բաբելոնիդանին համեստ երեկոյթով հիւրասիրել տեղիս սերտոյների երգեցիկ խմբին: Երգեցիկ խումբը միեւնոյն վճռեց յայտնել պատգամաւորներին ժողովին իր խորին նորհալանքաւորներին:»

Թիւնները, վերոյիշեալ կայանալիք երեկոյթի համար, և խնդրել երեկոյթի համար հանգանակած գումարը, խմբի կողմից ուղարկել «Մշակի» խմբագրութեան, ի նպատակ Բազուի վերջին սոսկալի դէպքերին զոհ գնացածներին:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՅՏԱՐԱՐՈՒ ՇՈՒՐՁԸ

Մուկղեհի մօտ անկասկածաբար, «Рыс. Бѣдомостѣ» լրագիրը դեռ փետրվարի 21-ի համարում իր առաջնորդող յօդուածում խօսելով Մուկղեհի մօտ տեղի ունենալի ճակատամարտի մասին, հետևեալն է ասում. «Իրականութիւնը անցաւ բոլոր անկախութիւններից և Մուկղեհի ձիւնաշատ դաշտերի վրա որոտաց մի սարսափելի փոթորիկ. առաջինը ճակատամարտը Սուրբի հիւսիսային ափում խոստանում է լինել ամենաարեւմտեան, որպիսին միայն գիտէ պատմութիւնը: Դեռ փետրվարի 14-ին ոչ մի բան, կարծես, չէր յայտնում թէ՛ Սուրբի գետից դէպի արևմուտք գործելի դրութեան մէջ փոփոխութիւն է առաջ եկել:»

Երէկ Պետերբուրգի հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդեց հետևեալը փետրվարի 24-ից. «Երէկ ճակատամարտը մղվում էր ամբողջ ճակատի վրա աշող կերպով հապտանացիների համար, որոնք յետ մղեցին ռուսներին կարևոր դիրքերից: Գիշերը Կուրսկայա-կինը ստիպվեց հեռանալ: Օրվա ընթացքում շրջանում մնացին 8000 ռուս սպանվածներ: Մնացած երեք զորքերը երեք անգամ աւելի շատ կորուստ պատճառեցին: Ենթադրական կորուստները հաշուում են 50,000: Միասին, երկու կողմից ընկել են 100,000 մարդուց աւելի: Մանրամասնութիւններ դեռ չը կան, Մուկղեհը դեռ գտնվում է ռուսների ձեռքում: Գրաւելով Մալուսկոտանը, եսպանացիները յետ մղեցին ռուսներին Տետից: Օյաման հրաման արձակեց ամբողջ բանակում, արգելելով իր զորքերին մտնել Մուկղեհ խմբերով, պարտաւորեցնելով յարգանք ցոյց տալ չինական կայսրական ընտանիքի շիրիմներին և պահպանել ընտանիքի բարեկեցութիւնը:»

Այսօրվայի հեռագրիցները արդէն յայտնում են, որ եսպանացիները գրաւեցին Մուկղեհը: Չնայ կարծում, որ երբ և իցէ պատմութիւնը արձանագրած լինի իր էջերում այնպիսի մի սոսկալի ճակատամարտ, ուր ընկնէին հարկւր հազար մարդիկ, երբ պէտք է վերջ լինի այդ անօրինակ արեւմտեան թիւն և մարդկային հեկատոմբներին:

«ՄՇԱԿԻ» ՀՆՈՒԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

23 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գիտերաւ-աղիւտանտ Կուրսկայայի հեռագիրը Նորին Կայսերական Մեծութեան Անունով՝ փետրվարի 24-ից. «Թըշնամին որ և է լուրջ կռիւ չը մղեց մեր դիրքերի արևմտեան և հարաւային ճակատների դէմ: Երեկոյեան ժամը 10-ին ես զեկուցում ստացայ, որ թշնամին կուզէ գրաւել և Կուրսկան գիւղը, Մուկղեհից 20 վերստ արևելք: Թշնամու շանքը կենտրոնացած է եղել մեր հիւսիսային ճակատի դէմ՝ դէպի Մուկղեհ և երկաթուղին անցնելու նպատակով: Միևնայց զի դիւրը, Մուկղեհից 6 վերստ հիւսիս-արևմուտք, եսպանացիների ձեռքին է եղել, բայց այժմ մարքված է: Տխեյնիտան գիւղի մօտ դեռ մինչև այժմ—երեկոյեան ժամը 10-ը կը գրաւէ շարունակվում է: Մենք գրաւեցինք 2 գնդաձիգ և բաւական թիւով գերիներ: Եարուհի ձեկվում է եսպանական ուժերի տեղափոխութիւնը դէպի հիւսիս: Եսպանական զորքերը գրաւել են Տախնուտը, Սուրխուտը կայսրական 10 վերստ հիւսիս-արևմուտք: Վերոգրեալից մասին ամենահաւաստիօրէն գիւղացուներն են Չեր Կայսերական Մեծութեանը:»

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Գիտերաւ-աղիւտանտ Կուրսկայայի ամենահաւաստի հեռագիրը Նորին Կայսերական Մեծութեան անունով. «Փետրվարի 25-ի գիշերն սկսվեց բոլոր բանակներին յետ քաշվել: Գիշերը կռիւ տեղի չընեցաւ, բայց հրացանաձգութիւնը շարունակվում էր ամբողջ գիշերը: Վերոգրեալի մասին ամենահաւաստիօրէն գիւղացուներն են Չեր Կայսերական Մեծութեանը:»

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Միևնայց Նորին Կայսերական Մեծութեան 1905 թ. փետրվարի 28—31-ին այն որոշումների մասին, որոնք վերաբերում են արեւմտեան զորքերին:

և բանակներին յարաբերութիւններին. որոշվեց 1 ա) զեկալարել արդիւնաբերողների և նրանց բանակների փոխադարձ յարաբերութեան խնդիրները, որոնք միջոցները գործարանական օրէնսդրութեան հեռաւոր զարգացմանը նպաստելու, նոյնպէս և տեղի վրա գործարանական տեսակների միջոցով գործարարի նահանգապետների վերահսկողութեան տակ, գործարանատէրերի և բանակների փոխադարձ յարաբերութիւնների կանոնաւորման վրա: այդ գործը առաջվայ նման լինելու է ֆինանսների միևնադրութեան ձեռքին և գործարանական ինսպեկցիայի պաշտօնեաները նրան և նպատակվելու: բ) գործարանատէրերի և բանակների միջև յարաբերութիւնների որոշումը պէտք է կարգադրվի օրէնսդրական կարգով, այդ պատճառով էլ այդ յարաբերութիւնների ոչ մի կազմակերպութիւն, որ օրէնքով նախատեսված չէ, չը պէտք է թոյլատրվի: II Թոյլ տալ ֆինանսների միևնադրութեան անցաւոր ձեռնարկել հետևեալ հարցերի մը: շահմանը: ա) Այն կազմակերպութիւնների մասին, որոնք պէտք է լուծեն արդիւնաբերական հիմնարկութիւններում վարձման մասին ծագած հարցերը, նոյնպէս և գործարանների բանակների դրութիւնը բարելաւելու: բ) 1895 թ. յունիսի 2-ի օրէնքի որոշած չափից աւելի բանակական ժամանակը կրճատելու մասին: գ) գործարանների մասին գոյութիւն ունեցող որոշումների փոփոխումները: դ) բանակների բժշկական օգնութեան ապահովացնելու մասին, նոյնպէս և այդ հարցերը քննելու ժամանակ ծագել կարողացող ուրիշ հարցեր, որոնց թւում և գործարանական վերատեսչութեան իրաւունքների և պարտականութիւնների խնդիրները: III. Յիշված առարկաների մասին օրէնագրեր ներկայացնել. կազմել մի յանձնաժողով ֆինանսների միևնադրութեան նախագահութեամբ և Բարձրագոյն նշանակված ու կարևոր վարչութիւնների ներկայացուցիչների անդամակցութեամբ: ժամանակորով վրա պարտականութիւն է դրվում գործարանատէրերից և բանակներից բացառութիւններ ընդունել. կոչել ժամանակցութեան այդ յանձնաժողովում այնպիսի անձինք, որոնք յայտնի են բանակական հարցի մասին իրանց գրեւծելով կամ նոյն հարցի գործարանական վիճակի հետ մուսաստանում, նոյնպէս և այն բոլոր անձերին, որոնցից շօշափելի օգուտ կարող է ստանալ յանձնաժողովը: IV. Միևնադրութեան թոյլատրելի իրաւորութիւն տալու իրանց ընտրած անձերին յանձնաժողովում արտայայտելու իրանց վարչութեան վերջնական կարծիքը, ազատելով ֆինանսների միևնադրութեան աւելորդ գործարաններից: V. Յանձնել ֆինանսների միևնադրութեան անցաւոր ներկայացնել յանձնաժողովի մշակած օրէնագրերը: Պետական խորհրդի բարենայեցողութեանը: Կօմիտէայի այդ որոշումը արժանացաւ Բարձրագոյն հաստատութեան 1905 թ. փետրվարի 20-ին: ՏՕԿԻՐ, 25 փետրվարի: Այսօր առաւօտեան 10 ժամին եսպանացիները գրաւեցին Մուկղեհը: ՏՕԿԻՐ, Ռուսների յետ նահանջման սկսվեց փետրվարի 21-ին երեկոյեան: Փետրվարի 24-ին գիտերաւ Նօգի Մուկղեհում էր, բայց նրա գրաւմանը ոչ մի նշանակութիւն չը տաւ, իսկոյն և եթ թողեց Մուկղեհը՝ դէպի հիւսիս գնալու համար: Հակառակ սկզբնական տեղեկութիւններին, ռուսների յետ նահանջման պատճառը թիւնքի բանակների ճնշումը չէր, այլ արևմտեան զորքերի և կենտրոնի արշաւում: Դեռ ևս չէ կարելի ասել, որ Կուրսկայայի շրջապատված է, բայց յամենայն դէպս նրա գրութիւնը շատ դժուար է: Կուրսկի գործերը երէկ գրաւեցին Տիւտու, Մուկղեհից դէպի հարաւ-արևելք: Եսպանացիների կատարի յարձակումները շարունակվում են: Եսպանական բոլոր հինգ բանակների արշաւում են: Պատերազմական գործողութիւնները ի կատար ածվեցին ընդհանուր շտաբի հրամանատարի վարչուց արդէն մշակած պլանով: Արշաւում կատարվում էր հետևեալ կերպով. նոր կազմակերպված աշ-թիւ բանակը, բարդկացած չորս զինվորականներից, գործում էր ռուսական բանակների ձախ թիւի դէմ: Կուրսկի բանակը, որ ուժեղացրված էր Կուրսկից եկած Սաւեզանայի զորքերով, արշաւում էր բանակի արևելեան մասի և ճակատի դէմ: Եսպանական վրա: Նօգի բանակը—ռուսների աշ-թիւի դէմ: Եսպանական բանակները նոր զօրեղ օժանդակ զորքեր ստացան: Երկու թիւների վրա ևս տեղի ունէին արեւմտեան կռիւներ: Եսպանական կորուստները որոշվում են 35,000 մարդ: ԼՕՆԻՐ, Եսպանական միասին հրատարակեց հետևեալ հեռագիրը Տօկիոյից. «Ռուսները,

գրաւած ունենալով զօրեղ դիրքեր Տիւտայի մօտ, մի բանի օրվայ ընթացքում յամառ դիմադրութիւն էին ցոյց տալիս, բայց վերջ ի վերջոյ փետրվարի 24-ին առաւօտեան ստիպված էին յետ նահանջել և այժմ հաւանվում են եսպանական զորքերին կողմից: Մի ուրիշ զորքաւոր Մարդատունի ուղղութեամբ շարունակում է արշաւում: Փուլանի վրա, անհաղար նիզիւլով ռուսներին Եսպանի ուղղութեամբ: Մուկղեհից դէպի հարաւ և արևելք ռուսները դիմադրութիւն են ցոյց տալիս, գրաւելով զօրեղ դիրքեր Սուրբի ձախ թիւի վրա: Այժմ եսպանացիների յարձակում են գործում նրանց վրա դէպի արևմուտք և հիւսիս Մուկղեհից: Ռուսները յուսահատական դիմադրութիւն են ցոյց տալիս: Կատարի յարձակման ժամանակ փետրվարի 24-ին փոշիախառն փոթորիկ բարձրացաւ, որը արգելեց որ և է դիտումներ անելու:»

ՄԻՆՍԿ: Բոլոր տպարաններում սահմանված է տաս ժամեայ բանտարական օր: ՍԿԻՎՈՎ: Ընդհատված է ապրանքատար երթևեկութիւնը Միւրովցայի և Սարգիլի միջև:

ԲԵՐԼԻՆ: «Նօրդդէյտշե Ալթեմէյնէ Տէյտունգ» լրագիրը կիսապաշտօնական հաղորդագրութեամբ հերքում է գերմանական քաղաքականութեան յայտնած կասկածները Չինաստանում, Գերմանիան օգուտ է քաղում ամեն դէպքից Չինաստանի ներքին գործերում խառնվելու համար—Գերմանական կայսրը կերթայ ուղղակի Լիսաբոն, առանց մտնելու Սպանական ջրերը:

26 փետրվարի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Փետրվարի 20-ին Թագաւոր Կայսրը Ամենաողորմաբար բարեհաճեց նշանակել ֆինանսների միևնադրութեան նախագահութեան տակ գտնված՝ պետութեան բոլոր գործարանների բանակների վիճակը բարելաւելու համար եղած յանձնաժողովի անդամ նշանակել սէնատոր Շիլդրոսկու, օրէն-եղբայրայն Բալաշովին, Կօմիտէայի Ստէվենին, ֆինանսների միևնադրութեան օգնական սէնատոր Օբոլենսկու, երկրագործութեան միևնադրութեան օգնական Սվա-նէնսկին, ներքին գործերի միևնադրութեան պաշտօնայ Բուկալիչնիկովին:— Թագաւոր Կայսրը Բարձրագոյն բարեհաճեց նշանակել ներքին գործերի միևնադրութեան օգնական Կատար-ցիին գիւղատնտեսական կարիքների յատուկ յանձնաժողովի անդամ:—Մանչուրական բանակի զինուորական-շրջանային վարչութեան հրամանատար գեներալ-լէյտենանտ Նադարովին հրամայված է լինել Մանչուրական բանակի թիկնապետի գլխաւոր հրամանատար: Նորին Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Միխայիլ Միխայլովիչը ստացել է գնդապետութիւն: Փետրվարի 26-ի առաւօտեան «Բերեստո» հիւրանոցում մի եկւոր անգլիացի, սարքելով մի ուղի, պայթիւնից սպանվեց և կտոր-կտոր եղաւ: Հիւրանոցի լուսանկարները կտրուված են: Կան վիրաւորներ:

ՏՕԿԻՐ, 25 փետրվարի: Եսպանական բանակը շարժվեց ուղղակի Մուկղեհնան ճանապարհով, անցաւ Սուրբի և հաւանք թշնամու 7 մղոն տեղ դէպի հիւսիս—Մուկղեհը գրաւելիս եսպանացիները շատ գերիները առան, նոյնպէս և խլեցին անհազն քանակութեամբ գէներ, ռազմավթերներ և պաշարեղէններ: Նրանք դեռ ժամանակ չեն ունեցել ջոկելու կամ հաշի առնելու այդ աւարը:

ՏՕԿԻՐ, 26 փետրվարի: Պատերազմի բեմից եկած վերջին լուրերի համաձայն՝ ըստ խուրթին եսպանացիները գործում են աշոգութեամբ բոլոր կէտերում: Ներկայումս դեռ ևս ռուսական երկու կօրպուս գտնվում են Մուկղեհից արևմուտք. այնտեղ կատարել կռիւ է: Մուկղեհից հիւսիս երկաթուղու գիծը կտրած եսպանական զորքերը գտնում են դէպի արևելք:— Ենթադրում են, որ ռուսների թողած խոշոր թիւանութիւնի թիւը հասնում է հարիւրի: Հողի պայմանները նպաստում են ռուսներին նահանջին:

ԼՕՆԻՐ, 25 փետրվարի: Եսպանական միևնադրութեան հաղորդում է հետևեալ պարտական հեռագիրը. «Տօկիո, 25 փետրվարի: Երէկ գերեզմանական զորքերը գրաւեցին Փուլանը և այժմ յարձակում են գործում ռուսներին վրա, որոնք անցել են Փուլանի դիմացի անկիւնային դիրքերի վրա:»

ՄԱՐՍԻՑԸ, 25 փետրվարի: Առաւօտեան ժամանակին սուսերական շոգնաւառով երկու ռուս օֆիցերներ—Պալիցին և Պազարով, որոնք առ իշան Պօրտ-Սայիդում:

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ: Արտաքին գործերի միևնադրութեան ստացել է Տօկիոյ ամերիկական դեսպան Գրիսկովի դեռ չը հրատարակված հե-

Типограф Т.—ва С. Назарянца и К. п. ф. «ТЕРМЕСЪ», Мад. ул. № 15